

Menneskerettigheter for personer med demens

Møtet med offentlige myndigheter på ulike stadier av sykdomsforløpet

Bodø, 27.05.19

Temarapport

MENNESKERETTIGHETER

I NORSKE SYKEHJEM

"Our human dignity and common humanity require us to create an environment that respects the wellbeing, security and human rights of all society's members. We must leave no one behind."

Navi Pilay, FNs Høykommissar for menneskerettigheter,
Åpningstale til diskusjoner om menneskerettigheter for eldre
FNs sosiale forum, 1. april 2014

Nasjonal institusjon for menneskerettigheter ved
UiO Norsk senter for menneskerettigheter
Det juridiske fakultet

o

2014:
Temarapport fra Norsk senter for menneskerettigheter om menneskerettigheter i norske sykehjem

Demenssykes rettigheter

Svekkede funksjoner

Styrkede rettigheter

- En vurdering av rettighetssituasjonen i demensforløpet med utgangspunkt i Norges menneskerettslige forpliktelser

2018:
Temarapport fra Nasjonalforeningen for folkehelsen om menneskerettigheter i demensforløpet

Hva er menneskerettigheter?

Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK)

- Artikkel 2 – retten til liv
- Artikkel 3 – forbud mot tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling
- Artikkel 5 – rett til frihet og sikkerhet
- Artikkel 8 – retten til respekt for privatliv og familieliv
- Artikkel 14 – forbud mot diskriminering

FNs konvensjon om økonomisk, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK)

- Artikkel 12 – retten til helse

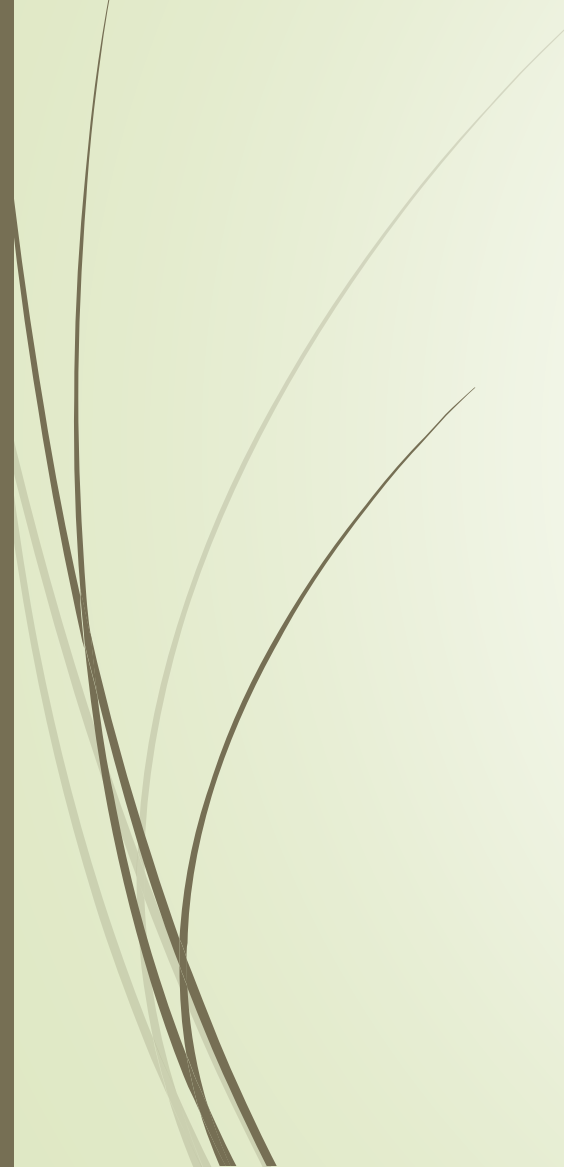

FNs konvensjon for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD)

- Artikkel 12 – likhet for loven
- Artikkel 14 – frihet og personlig sikkerhet
- Artikkel 15 – frihet fra tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff
- Artikkel 17 – vern om personlig integritet
- Artikkel 18 – bevegelsesfrihet
- Artikkel 19 – retten til et selvstendig liv og til å være en del av samfunnet
- Artikkel 20 – personlig mobilitet
- Artikkel 22 – respekt for privatlivet
- Artikkel 25 – helse
- Artikkel 28 – tilfredsstillende levestandard og sosial beskyttelse

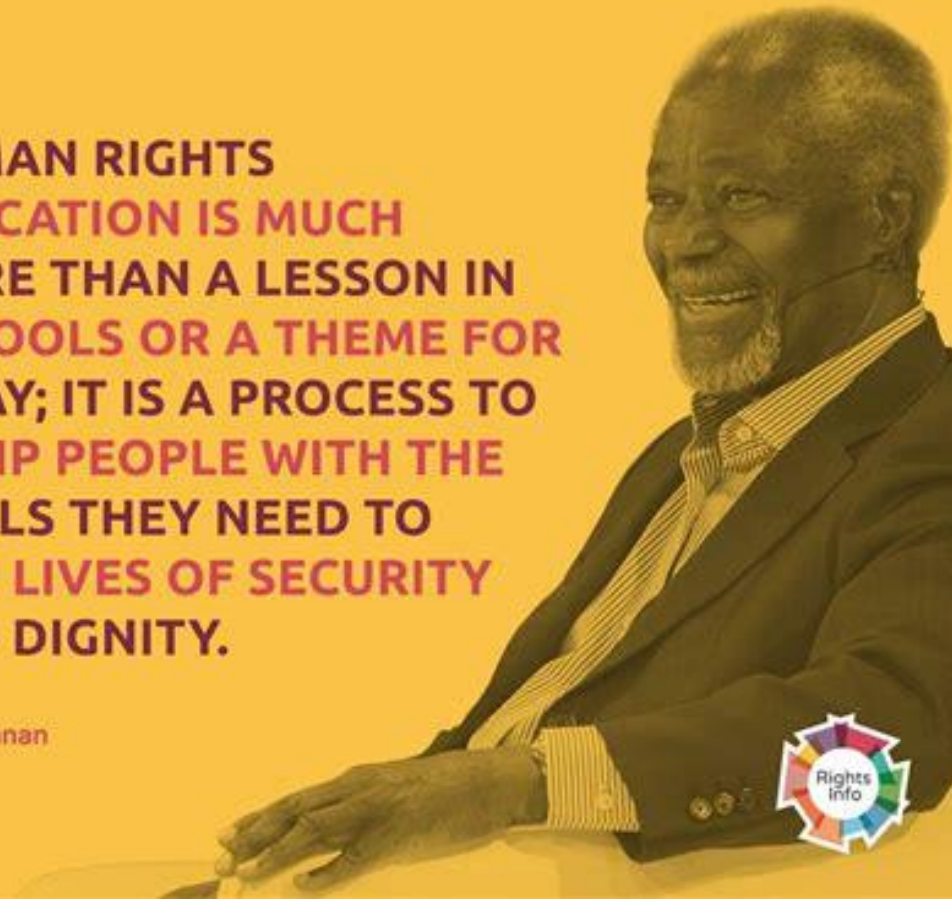
Gjennomføring av menneskerettighetene

- Lov og forskrift i tråd med menneskerettighetene
- Praksis i tråd med den nasjonale lovgivningen og menneskerettighetene
- Kontrollmekanismer (klage, tilsyn, etterforskning etc. for å korrigere praksis)

- Statens ansvar å sikre respekt for menneskerettighetene

**HUMAN RIGHTS
EDUCATION IS MUCH
MORE THAN A LESSON IN
SCHOOLS OR A THEME FOR
A DAY; IT IS A PROCESS TO
EQUIP PEOPLE WITH THE
TOOLS THEY NEED TO
LIVE LIVES OF SECURITY
AND DIGNITY.**

- Kofi Annan

"I find that rather than seeing human rights as yet another regulatory burden, care workers on the ground are enormously excited once they start to see what it could mean. It very much resonates with the care professionals' idea of what their job is all about."

Jean Gould, Legal Officer, Help the Aged UK

Helse

**ØSK artikkel 12
CRPD artikkel 25**

Tilbud om
tjenester

**Personlig
integritet**

**EMK artikkel 8
CRPD artikkel 17**

Inngrep

Rom for unntak

**Frihet og
sikkerhet**

**EMK artikkel 5
CRPD artikkel 14**

Inngrep

Rom for unntak

**Nedverdiggende
behandling**

**EMK artikkel 3
CRPD artikkel 15**

Inngrep

Ikke rom for
unntak

Helse

Utfordringer:

- Riktig diagnose til rett tid
- Forutsigbar og tilrettelagt oppfølging og aktivitet
- Oppfølging av ernæringsmessig risiko

Personlig integritet

**EMK artikkel 8
CRPD artikkel 17**

Inngrep

Rom for unntak

Frihet og sikkerhet

**EMK artikkel 5
CRPD artikkel 14**

Inngrep

Rom for unntak

Nedverdiggende behandling

**EMK artikkel 3
CRPD artikkel 15**

Inngrep

Ikke rom for unntak

Helse

ØSK artikkel 12
CRPD artikkel 25

Tilbud om
tjenester

Personlig integritet

Utfordringer:

- Kunnskap om fremtidsfullmakt
- Vurdering av beslutningskompetanse
- Vergemål
- Tvungen helsehjelp
- Medvirkning

Frihet og sikkerhet

Utfordringer:

- Opphold i friluft
- Rettssikkerhetsmekanismer
- Kompetanse på demens og menneskerettigheter

Nedverdiggende behandling

EMK artikkel 3
CRPD artikkel 15

Inngrep

Ikke rom for
unntak

Helse

ØSK artikkel 12
CRPD artikkel 25

Tilbud om
tjenester

Personlig integritet

EMK artikkel 8
CRPD artikkel 17

Inngrep

Rom for unntak

Frihet og sikkerhet

EMK artikkel 5
CRPD artikkel 14

Inngrep

Rom for unntak

Nedverdiggende behandling

Utfordringer:

- Særskilt beskyttelse mot vold og overgrep
- Uverdigg omsorg
- Uverdigg avslutning på livet

Hvordan kan vi bidra?

- Skaff **kunnskap** om, og handle i tråd med, demenssykes **menneskerettigheter**
- Skaff **kunnskap om demens** og gi helsehjelp i tråd med gjeldende regelverk, herunder relevante retningslinjer som for eksempel Nasjonal faglig retningslinje om demens
- Sørg for **utredning** ved mistanke om demens
- Oppfordre personer med demens til å **planlegge fremtiden** – gi informasjon om fremtidsfullmakt
- Tilby **koordinator** som kan gi informasjon og bidra til å oppnå det demenssyke har krav på, i tråd med demenssykes behov for tilpasset informasjon og hjelp til å hevde sin rett
- Bidra til **medvirkning og holdningsendring** med utgangspunkt i menneskerettslig tenkning

Hvordan kan vi bidra? Forts.

Tradisjonell tilnærming

Problemet ligger hos den demenssyke. Det handler om hva han/hun ikke kan gjøre. Det viktigste er en kur mot demens.

Personer med demens kan ikke fatte beslutninger, har ikke ansvar, ingen kontroll og blir undervurdert.

Personer med demens er ofre som behøver vår sympati og blir objektivisert.

Personer med demens er passive mottakere.

Hjelpeapparatet gjør ting for eller overfor personer med demens, tar styringen og fungerer paternalistisk.

Kontrollen ligger ikke hos den demenssyke, men hos andre støttepersoner.

Sosial og menneskerettslig tilnærming

Det er mange barrierer for personer med demens som kan reduseres, for eksempel andre personers holdninger og det fysiske miljøet. Det er viktig å tilrettelegge og støtte demenssyke i det de kan gjøre.

Personer med demens er ansvarlige, har kontroll, rett til selvbestemmelse og er i sentrum av beslutningsprosessen, med støtte til å delta fullt ut.

Personer med demens har menneskerettigheter, fortjener verdighet og respekt, og er aktive subjekter.

Personer med demens er aktive deltagere.

Hjelpeapparatet gjør ting sammen med personer med demens. Støttepersonene er verktøy for inkludering og aktiv deltagelse.

Kontrollen ligger hos personen med demens.

Hvordan kan vi bidra? Forts.

- Vær åpen, finn ut av den enkeltes individuelle ønsker, behov og historie, og støtt opp under den enkeltes **autonomi**
- Gi et **forutsigbart tilbud** ut fra en omforent individuell plan, og aktiviteter som gjør det lettere å leve med demens ut fra den enkeltes behov
- Sikre nødvendig og **tilrettelagt helsehjelp**, herunder fysisk og psykososial aktivitet både utendørs og innendørs
- **Tilpass prosessene** til personer med demens slik at hukommelses-, språk- og orienteringsvansker ikke medfører rettsløshet
- Ivareta den demenssykes særskilte **rettssikkerhetsbehov** – et ønske fra en demenssyk bør behandles som en søknad, og en motforestilling bør behandles som en klage
- Legg til rette for en **verdige avslutning** på livet
- Bevissthet om profesjonelt ansvar – **du er staten!**

"It always
seems
IMPOSSIBLE
until it's
done"

-Nelson Mandela

Spørsmål, innspill eller kommentarer?

Send gjerne en e-post til mls@advosulland.no eller ring meg på mobil 92 80 64 54.

